

УДК 330.341.1

ДО ПИТАННЯ СУТНОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ НА ПІДПРИЄМСТВІ**Петренко І.П., Ярошенко С.С., Орел В.С.**

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

У статті поглиблено теоретичні засади розуміння сутності інноваційного процесу в контексті його реалізації на підприємстві. У ході вивчення праць вітчизняних та зарубіжних вчених виявлено, що вони мають розрізнені погляди при визначенні інноваційного процесу, які містять важливі елементи даного явища, однак при цьому не враховують певних його аспектів водночас. Аналіз наукової літератури, звернення до філософського трактування категорій «інновація» та «процес» дали змогу сформулювати власне визначення інноваційного процесу саме на підприємстві. Воно враховує зв'язок даного поняття із господарською діяльністю компанії, а визнання його кінцевим результатом створення інноваційної продукції дозволяє дає змогу ідентифікувати його як певний бізнес-процес на підприємстві.

Ключові слова: інновація, інноваційний процес, підприємство, господарська діяльність, інноваційна продукція.

Постановка проблеми. Сьогодні у світі під впливом активізації глобалізаційних процесів в економічній, політичній та соціально-культурній сферах, масового проникнення інформаційних технологій у повсякденне життя суспільства, а також появи необхідності швидкої адаптації світової економіки до стрімких змін у рівні розвитку продуктивних сил спостерігається підвищений інтерес до питання розробки та впровадження інновацій.

Для підприємств інновації виступають передумовою формування стійкої та конкурентоспроможної позиції на світовому ринку, а також інструментом протистояння сучасним викликам суспільного розвитку. Розуміння значимості інноваційного процесу для компаній усіх рівнів та форм власності обумовлює важливість усвідомлення основних змістовних характеристик даного економічного явища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади сутності інноваційного процесу, а також практичні аспекти його реалізації у своїх працях досліджували відомі іноземні та українські вчені: Б. Санто, Б. Твісс, Б. Андрушків, А. Тофанчук, С. Тульчинська, П. Завлин, К. Ковтуненко, І. Воловельська, А. Коренной, О. Кузьмін, Ю. Буренніков, В. Кудряшов, О. Загородна, В. Серединська, Т. Майорова, С. Мальцева, А. Дзюбіна та ін. Вони містили узагальнення наукової думки стосовно визначення інноваційного процесу, його етапів, особливостей перебігу в різних країнах та у різний період розвитку національних економік.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з тим, за наявності значної кількості наукових праць, присвячених визначенню змісту інноваційного процесу, окремі питання щодо його економічної природи є не повною мірою висвітленими. Зокрема, відсутність єдності у визначенні сутності інноваційного процесу ускладнило розуміння його змісту в контексті функціонування підприємства. Переважна більшість науковців зосереджують свою увагу на вивченні інноваційного процесу на макrorівні, інші ж переходять відразу до характеристики особливостей його реалізації на конкретному підприємстві чи у певній сфері господарської діяльності. З метою поглиблення рівня наукового розуміння сутності інноваційного процесу на рівні підприємства для подальшого формування

підходів до його ефективної реалізації було прийнято рішення обрати дану тему дослідження.

Метою статті є поглиблення теоретичних засад інноваційного процесу в контексті його реалізації на рівні підприємства. Досягнення поставленої мети обумовило необхідність вирішення таких завдань: здійснити аналіз та порівняльну характеристику підходів зарубіжних та вітчизняних вчених до визначення сутності інноваційного процесу, визначити його ключові характеристики, запропонувати власне визначення інноваційного процесу на підприємстві, виходячи із філософського трактування категорій «процес» та «інновація» з урахуванням сфери та кінцевої мети його реалізації.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі невід'ємною складовою розвитку суспільства є створення та впровадження інновацій. Їх поява тісно пов'язана з таким явищем, як інноваційний процес. Насамперед, проаналізуємо, як зарубіжні науковці визначали дане поняття (див. табл. 1).

Як бачимо, серед іноземних дослідників немає єдності стосовно того, що ж таке «інноваційний процес». Більше того, кожне із запропонованих визначень не враховує того чи іншого аспекту цього суспільного явища. Дана проблема спостерігається і у вітчизняній науковій літературі (див. табл. 2):

Аби виправити недоліки проаналізованих підходів до розуміння поняття інноваційного процесу та адаптувати його до рівня підприємства, пропонуємо звернутись до філософського трактування категорій «інновація» та «процес».

Так, інновація (лат. *Inovatio*, англ. *Innovation* – нововведення) – це явище культури, якого не було на попередніх стадіях її розвитку, але яке з'явилося на даній стадії і отримало в ній визнання («соціалізувалося»), закріпилося (зафіксоване) в знаковій формі і (або) в діяльності за допомогою зміни способів, механізмів, результатів, змістів самої цієї діяльності [15]. Тобто, з філософської точки зору інновація – щось нове, що зафіксовано у формі теоретичних знань.

Процес – категорія філософського дискурсу, що характеризує сукупність необоротних, взаємопов'язаних, тривалих змін, як спонтанних, так і керованих, як самоорганізованих, так і організованих, результатом яких є якась новація або нововведення (нові морфологічні форми організмів, нові різновиди, соціальні, наукові, культурні та ін. інновації) [15]. Дане визначення

Порівняльна характеристика визначень поняття «інноваційний процес» зарубіжними науковцями

№ з.п.	Визначення	Авторський коментар
1	2	3
1	Це постійний і безперервний потік перетворення конкретних технічних, технологічних, організаційно-управлінських, соціальних і інших ідей на основі наукових розробок в нові технології або окремі її складові частини і інші заходи, доведення їх до використання безпосередньо у виробництві з метою отримання якісної продукції [1, с. 166]	Ми вважаємо, що інноваційний процес не можна називати постійним та безперервним, бо він має свій початок – зародження ідей та результат – інновацію. Крім того, він може і не здійснюватися в процесі виробництва.
2	Це перетворення наукового знання, наукових ідей, винаходів у фізичну реальність (нововведення), яка змінює суспільство. В основі інноваційного процесу лежить створення, впровадження і поширення інновацій, необхідними властивостями яких є науково-технічна новизна, їх практичне застосування і комерційна реалізованість з метою задоволення нових суспільних потреб [2, с. 25]	Дане визначення досить повно відображає суть інноваційного процесу, але не враховує зв'язок інноваційного та виробничого процесів, крім того не враховано наявність етапів інноваційного процесу.
3	Це застосування або впровадження нової технології або методу для того, щоб зробити щось, що допомагає організації залишатися конкурентоспроможною та відповідати вимогам клієнтів [3]	Ми вважаємо, що дане визначення не повністю розкриває поняття інноваційного процесу, а саме етап розробки інновацій.
4	Це структурована стратегія дій до моменту впровадження інновацій, що здійснюється групою розробників інновації [4]	В даному визначенні інноваційний процес визначається як стратегія дій, що на нашу думку звужує дане поняття і не враховує результат інноваційного процесу.
5	Це комплекс послідовних робіт від отримання теоретичного знання до використання товару, створеного на основі нового знання, споживачем; послідовний ланцюг подій, у ході яких інновація «визріває» від ідеї до конкретного продукту, технології або послуги і поширюється при практичному використанні. Він не завершується фактом реалізації інноваційного продукту або технології на практиці, оскільки при практичному використанні інновація продовжує досліджуватися, вдосконалюватися, набувати нових споживчих властивостей [5, с. 17]	На нашу думку, дане визначення є суперечливим, тому що в першій частині стверджується, що процес триває від отримання теоретичного знання до використання товару, створеного на основі нового знання. Далі автор зазначає, що цей процес не завершується фактом реалізації інноваційного продукту. Також автор намагається максимально повністю розкрити поняття і при цьому повторює одне і те саме.
6	Це паралельно-послідовне здійснення науково-дослідницької, науково-технічної, виробничої діяльності; етапи життєвого циклу нововведення від виникнення ідеї до її розробки та впровадження [6, с. 17]	В даному випадку автор не вказує, хто саме є суб'єктом такої діяльності, а також уникає визначення її кінцевої мети.

Джерело: розроблено авторами

Порівняльна характеристика визначень поняття «інноваційний процес» вітчизняними науковцями*

№ з.п.	Визначення	Авторський коментар
1	2	3
1	Це життєвий цикл інновації, що включає час від зародження ідеї, створення і поширення нововведення до його використання [7, с. 24]	В даному визначенні поняття «інноваційний процес» та «життєвий цикл» ототожнюються. На нашу думку, дане трактування не розкриває зв'язку інноваційного та виробничого процесів.
2	Це комплексний соціокультурний процес, що розвивається по об'єктивним, законам, тісно взаємозалежний з історією і традиціям соціально-економічних систем, і одночасно, кардинально перетворює їх структуру [8]	Автори розглядають поняття досить широко та не акцентують увагу на суті інноваційного процесу як такого, що відображає процес розробки та впровадження інновацій.
3	Це процес перетворення наукового знання на інновацію, у результаті якого впродовж низки подій інновація визріває від ідеї до реального продукту, технології чи послуги і поширюється внаслідок практичного використання [9, с. 90]	На нашу думку, не варто для визначення певного поняття (інноваційний процес) застосовувати слово, яке уже міститься у його назві (процес), бо це не дає змогу розкрити його зміст відокремлено. Також доцільно додати, що інноваційний процес супроводжує виробничий.
5	Це перетворення наукових знань в інновації – послідовний ланцюг етапів, в ході яких інновації втілюються, починаючи від ідеї до конкретних продуктів, технологій або послуг і розповсюджуються при практичному використанні [10]	На нашу думку, дане визначення не має чітко визначеної мети інноваційного процесу.
6	Це застосування або впровадження нової технології або методу для того, щоб зробити щось, що допомагає організації залишатися конкурентоспроможною та відповідати вимогам клієнтів [11, с. 7]	Ми вважаємо, що дане визначення не повністю розкриває поняття інноваційного процесу, а саме етап розробки інновацій.

(Закінчення таблиці 2)

7	Це процес якісного оновлення або перетворення елементів системи, що веде до появи нововведення [12, с. 44]	Дане визначення є неповним, тому що воно не охоплює створення абсолютно нового продукту, а також повторює недолік визначення з п. 3. Крім того, не розкривається така складова інноваційного процесу, як послідовність.
8	Це комплекс послідовних робіт від отримання теоретичного знання до використання товару, створеного на основі нового знання, споживачем; послідовний ланцюг подій, у ході яких інновація «визріває» від ідеї до конкретного продукту, технології або послуги і поширюється при практичному використанні. Він не завершується фактом реалізації інноваційного продукту або технології на практиці, оскільки при практичному використанні інновація продовжує досліджуватися, вдосконалюватися, набувати нових споживчих властивостей [13, с. 30]	На нашу думку, дане визначення є суперечливим, тому що в першій частині стверджується, що процес триває від отримання теоретичного знання до використання товару, створеного на основі нового знання. Далі автор зазначає, що цей процес не завершується фактом реалізації інноваційного продукту. Також автор намагається максимально повністю розкрити поняття і при цьому повторює одне і те саме.
9	Це складна мережа комунікативних зв'язків різного рівня, всередині та між організаціями, що об'єднують різні функції на підприємстві і з'єднують його з науково-технічним співробітництвом і ринком [14, с. 6]	Інноваційний процес зводиться до сукупності комунікаційних зв'язків. Вважаємо, що таке звужування поняття є некоректним, тому що крім комунікаційних зв'язків існують й інші зв'язки (наприклад, виробничі).
10	Це сукупність заходів з розробки (придбання) і реалізації інновацій [15]	Дане визначення є максимально стислим і тому не охоплює всі аспекти інноваційного процесу.
11	Це сукупність основного процесу (від появи інноваційної ідеї до її практичної реалізації) і супутнього (забезпечення основного процесу фінансовими, матеріальними, трудовими, інформаційними ресурсами тощо), які спрямовані на досягнення кінцевого результату – отримання інноваційного продукту [16]	Автор розділяє інноваційний процес на 2 складові – основний та супутній процес. На нашу думку, такий поділ є недоречним, тому що всі фактори є важливими для забезпечення нормального функціонування інноваційного процесу.

Джерело: розроблено авторами самостійно

підтверджує факт того, що результатом процесу є певна інновація. Тобто два дані поняття є одночасно досить широкими (тому що охоплюють всі сфери суспільного життя) і при цьому тісно пов'язаними між собою.

Відсутність єдності серед вітчизняних та зарубіжних науковців до трактування досліджуваного поняття обумовлена складною природою власне явища інноваційного процесу, оскільки його перебіг відбувається в усіх сферах суспільного буття. Дане твердження дає нам змогу зробити висновок про те, що

не можна сформулювати універсальне визначення інноваційного процесу, яке буде придатне для всіх сфер життя. Тому в контексті даного дослідження ми звужуємо визначення до сфери економіки.

Також проведений аналіз надав можливість сформулювати тезу про те, що визначення поняття буде варіюватися в залежності від рівня суб'єкта, який задіяний в інноваційному процесі. У даній статті ним є підприємство. Слід чітко розуміти, що інноваційний процес в такому разі буде супроводжувати господарську діяльність даного суб'єкта загалом, а тому необхідно розглянути структуру господарської діяльності підприємства (див. рис. 1).

Явище господарської діяльності є досить розгалуженим і охоплює дві зовсім різні складові. Найбільш важливою є звичайна діяльність, тому саме її ми будемо розглядати надалі. Звичайна діяльність, у свою чергу, має три елементи. Очевидно, що даний суб'єкт зацікавлений у реалізації інновацій саме у ході своєї операційної діяльності (питання фінансових та інвестиційних

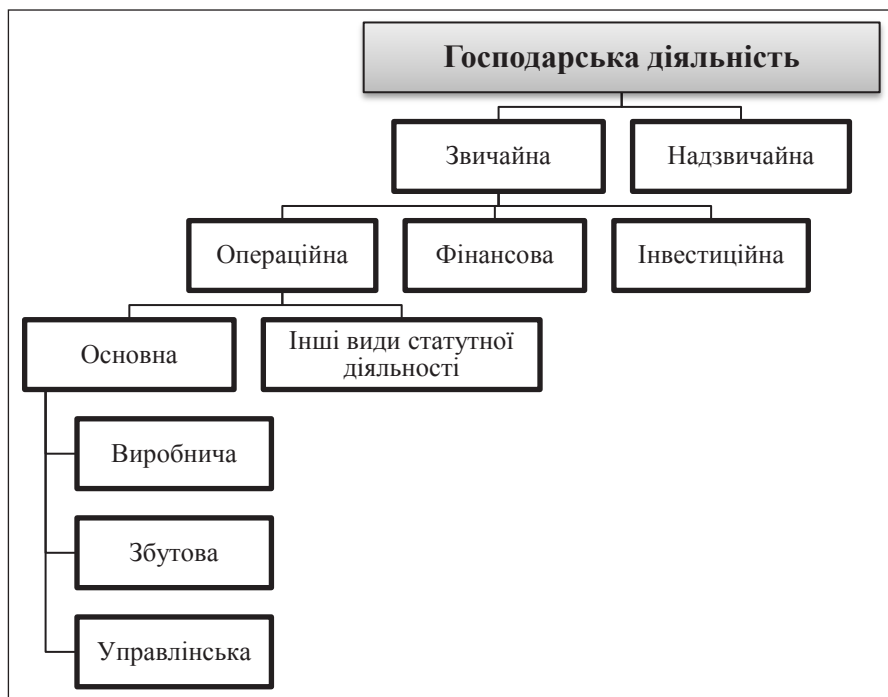

Рис. 1. Структура господарської діяльності підприємства

Джерело: [16, с. 34]

інновацій стосуються тих суб'єктів, для яких така діяльність є професійною), причому тієї, що є для нього основною.

Враховуючи, що саме виробнича діяльність в кінцевому результаті призводить до створення товарів чи послуг, реалізація яких дозволяє досягти ключової цілі діяльності будь-якого підприємства (отримання прибутку та зростання вартості компанії), то очевидно, що інноваційний процес має бути присутнім, насамперед, під час реалізації виробничої діяльності.

Тісний зв'язок між виробничою діяльністю та інноваційним процесом на підприємстві зумовлений також тим фактом, що результатом обох є певна продукція. Відповідно до Статті 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» інноваційна продукція – це нові конкурентоздатні товари чи послуги, що відповідають вимогам, встановленим законодавством [17].

Отже, викладене вище дало змогу запропонувати наступне визначення: **інноваційний процес підприємства** – це сукупність послідовних, взаємопов'язаних етапів реалізації інновацій від зародження ідеї до її комерційної реалізації, які супроводжують господарську діяльність підприємства та кінцевим результатом яких є створення інноваційного продукту.

Дане визначення, окрім того, що охоплює ключові характеристики природи інноваційного процесу, також дає змогу розглядати останній як один із бізнес-процесів підприємства.

Бізнес-процес – це сукупність послідовних пов'язаних бізнес-операцій, яким управляє, так званий, «власник» – (посадова особа, яка відповідальна за його хід і результати), використовуючи входи (сировину, матеріали, інформацію і т.п.), за допомогою ресурсів, які є у його розпорядженні (персоналу, устаткування, технології, інфраструктури і т.п.) перетворює їх у виходи (готову продукцію, інформацію, документацію і т.п.) – результати бізнес-процесу, які використовують споживачі. [18, с. 125]. Оскільки в результаті реалізації інноваційного процесу створюються ін-

новаційні товари чи послуги, необхідні компанії для досягнення цілі свого функціонування, його можна вважати бізнес-процесом.

Висновки і пропозиції. Отже, у даній науковій роботі було систематизовано та проаналізовано трактування поняття «інноваційний процес», що були запропоновані вітчизняними та зарубіжними авторами. Відсутність єдності серед українських та іноземних науковців у поглядах на зміст досліджуваного поняття обумовлена тим, що інноваційний процес є явищем складним через те, що він реалізується у різних сферах життя суспільства, еволюціонує разом із ним, а також залучає велику кількість суб'єктів. Тому було зроблено висновок, що неможливо сформулювати універсальне та перманентне визначення даного поняття. Натомість більш раціональним є підхід, коли зміст інвестиційного процесу визначається сферою його реалізації, суб'єктом, який його ініціював, а також метою здійснення та очікуваним результатом.

Зазначене вище дало змогу запропонувати уточнене визначення інноваційного процесу в рамках підприємства та дало змогу ідентифікувати його як один із видів бізнес-процесу, оскільки його кінцевим результатом є виготовлення і реалізація певної інноваційної продукції (принципово нових для компанії, галузі чи країни товарів та послуг). Даний висновок розширює розуміння інноваційного процесу та розширює можливості менеджменту компанії до управління ним.

Наразі найбільш поширеними підходами до управління інноваційним процесом на підприємстві є функціональний, процесний, проектний, які попри свої певні переваги, не позбавлені недоліків. Розуміння природи інноваційного процесу та його кінцевої мети дозволять чітко виокремити у подальшому його етапи, а також розглянути можливості застосування нових підходів до управління інноваційним процесом підприємства, зокрема, тих, що придатні для менеджменту бізнес-процесів (наприклад, IDEF3, PDCA, моделювання та управління на основі CASE-технологій тощо). Останнє може бути об'єктом подальших досліджень.

Список літератури:

1. Санто Б. Інновація як средство економічного розвитку / Санто Б. – М.: Прогресс, 1990. – 384 с.
2. Твісс Б. Управление научно-техническими нововведениями / Б. Твісс. – М.: Экономика, 1989. – 271 с.
3. Process innovation [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://searchcio.techtarget.com/definition/process-innovation>.
4. The Innovation Process: Definition, Models, Tips [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.cleverism.com/innovation-process-definition-models-tips/>.
5. Завлин П.Н. Основы инновационного менеджмента: Теория и практика / под. Ред. П.Н. Завлина. – М.: ОАО «НПО Издательство «Экономика», 2000. – 475 с.
6. Арутюнова Д.В. Инновационный менеджмент: учебное пособие. – Ростов-на-Дону: Изд-во ЮФУ, 2014. – 152 с.
7. Андрушків Б.М. Інноваційна діяльність підприємств та організацій як метод стабілізації економіки регіонів України / Б.М. Андрушків, Н.Б. Кирич, О.Б. Погайдак // Вісник економічної науки України. – 2009. – № 1. – С. 23–25.
8. Тофанчук А.Т. Соціально-економічні особливості інноваційного процесу [Електронний ресурс] / А.Т. Тофанчук, М.В. Колесник. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://ecobio.nau.edu.ua/index.php/PPEI/article/download/458/446>.
9. Тульчинська С.О. Функціонування організаційно-економічного механізму інноваційного процесу / С.О. Тульчинська // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 1. – С. 89–95.
10. Ковтуненко К.В. Інноваційний процес та інноваційна діяльність як рушійна сила формування інтелектуального капіталу промислового підприємства [Електронний ресурс] / К.В. Ковтуненко // Економіка. Управління. Інновації. Електронне наукове фахове видання. – 2013. – № 1(9). – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/eui/2013_1/pdf/13kkvkkpp.pdf.
11. Воловельська І.В. Вибір оптимальної інноваційної стратегії підприємств залізничного транспорту: Автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04/ Воловельська Ірина Валеріївна; Укр. держ. акад. з. трансп. – Х., 2008. – 20 с.

12. Коренной А.А. Курс инновационного менеджмента: [учеб. пособие] / А.А. Коренной, В.И. Карпов. – К.: НИИ статистики, 1997. – 334 с.
13. Кузьмін О.С. Інвестиційна та інноваційна діяльність: монографія / Кузьмін О.С., Князь С.В., Тувакова Н.В., Кузнецова А.Я.; за наук. ред. проф., д-ра екон. наук А.С. Кузьміна. – Львів: ЛБІ НБУ, 2003. – 233 с.
14. Буренніков Ю.Ю. Управління інноваційною діяльністю промислових підприємств (на прикладі машинобудування): Автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 / Буренніков Юрій Юрійович; Хмельницьк. нац. ун-т. – Хмельницький, 2009. – 20 с.
15. Электронная энциклопедия Академик [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу: <https://dic.academic.ru>.
16. Кудряшов В.П. Курс фінансів [Електронний ресурс] / В.П. Кудряшов. – 2008. – Режим доступа до ресурсу: http://pidruchniki.com/1584072013932/finansiv/kurs_finansiv.
17. Закон України «Про інноваційну діяльність» [Електронний ресурс]. – 2002. – Режим доступа до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
18. Загородна О., Серединська В. Бізнес-процеси підприємства: сутність та класифікація / О. Загородна, В. Серединська // Актуальні проблеми теорії та практики бухгалтерського обліку, аудиту аналізу й оподаткування в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку: матеріали міжнародної наук.-практ. конф. 14 грудня 2016 р. (ПДАТУ, м. Кам'янець-Подільський) – Тернопіль: Крок, 2016. – 247 с. – С. 125–128.

Петренко И.П., Ярошенко С.С., Орел В.С.

Киевский национальный экономический университет
имени Вадима Гетьмана

К ВОПРОСУ СУЩНОСТИ ИННОВАЦИОННОГО ПРОЦЕССА

Аннотация

В статье углублены теоретические основы понимания сущности инновационного процесса в контексте его реализации на предприятии. В ходе изучения трудов отечественных и зарубежных ученых выявлено, что они имеют разрозненные взгляды при определении инновационного процесса, которые при этом содержат важные элементы данного явления, однако не учитывают определенных его аспектов одновременно. Анализ научной литературы, обращение к философской трактовке категорий «инновация» и «процесс» позволили сформулировать собственное определение инновационного процесса именно на предприятии. Оно учитывает связь данного понятия с хозяйственной деятельностью компании, а определение его конечным результатом создание инновационной продукции позволяет идентифицировать его как один из бизнес-процессов на предприятии.

Ключевые слова: инновация, инновационный процесс, предприятие, хозяйственная деятельность, инновационная продукция.

Petrenko I.P., Yaroshenko S.S., Orel S.S.

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

TO THE QUESTION OF INNOVATION PROCESS ESSENCE

Summary

In the article the theoretical basis for understanding of the essence of innovation process in the context of its implementation at the enterprise is deepened. During the study of Ukrainian and foreign scientists' works it was revealed that they have separate views on innovation process determining, which at the same time contain important elements of this phenomenon, but do not take into account its certain aspects simultaneously. The scientific literature analysis, the appeal to philosophical interpretation of the categories "innovation" and "process" allowed us to formulate our own definition of the innovation process at the enterprise. It takes into account the relation of this concept to the economic activities of the company, and determination that its end result is creation of innovative products makes it possible to identify it as one of the business processes in enterprise.

Keywords: innovation, innovation process, enterprise, economic activity, innovative products.